

*Новіцька К. В., здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Житомирського державного університету імені Івана Франка, м. Житомир
Науковий керівник: Рудницька О. П., завідувач кафедри права та
публічного адміністрування Житомирського державного університету імені
Івана Франка, кандидат юридичних наук, доцент*

До питання про поняття та види покарання у проєкті Кримінального кодексу України

Сучасна сфера протидії злочинності включає декілька заходів, основним з яких є призначення покарання за вчинене кримінальне правопорушення. Кримінальне право вивчає та окреслює поняття злочину та покарання. Ці два поняття нерозривно пов'язані між собою, але є абсолютно різними. Злочин – це дія, яка є небезпечною для громадян та спрямована проти прав та інтересів людей та держави в цілому; покарання – є засобом, який стоїть на захисті прав та інтересів. Злочин - це діяння, яке порушує закон, реакція держави на злочинну поведінку людини, покарання є передбаченим законом захід державного впливу. Саме тому можна стверджувати, що злочин і покарання тісно пов'язані один з одним, але незалежно один від одного існувати не можуть і дуже часто пов'язані між собою як дія та протидія або як порушення закону та його відновлення. Покарання є тим результативним засобом, який допомагає ліквідувати конфлікт, який дуже часто виникає між державою та правопорушником, а потім починається оновлення стану правопорядку, який існує і ресоціалізує особистість злочинця [1, с. 3].

У працях вітчизняних і зарубіжних криміналістів, таких як Т. А. Денисова, В. К. Дуюнова, В. І Зубкова, І. І. Карпеца, В. Н. Орлова, С. В. Полубинська постійно досліджувалося та вивчалося поняття покарання. Наразі залишається велика кількість дискусійних питань, які розглядаються при викладенні питань та чіткій характеристиці змісту слова «покарання».

Відповідно до частини 1 статті 50 Кримінального кодексу України, покарання вважають примусовим засобом, який використовують від імені закону за вироком суду до правопорушника, якого визнають винним у вчиненні злочину чи правопорушення і цим самим передбачає обмеження прав і свобод засудженого згідно чинного законодавства [1]. Результат, який планують отримати в кінці покарання – є приведення в дію кари і можливість засудженого до виправлення і цим самим допомагає попереджувати нові злочини, а саме без завдання шкоди здоров'ю та без приниження людської гідності [2, с.67].

Розглядаючи статтю 51 Кримінального кодексу України, можна виділити такі види покарань [1]:

- 1) штраф – м'який вид кримінального покарання;
- 2) пониження військового спеціального звання чи рангу, чину або кваліфікаційного класу;
- 3) позбавлення права посідати на певних посадах та займатися певною діяльністю;

4) громадські роботи – кримінальне покарання, суть якого полягає у виконанні засудженим у вільний від роботи навчання час безкоштовних суспільно-корисних робіт [1];

5) виправні роботи – вид адміністративного стягнення, що полягає у роботі правопорушника за місцем роботи з певними відрахуваннями з заробітної плати в дохід держави;

6) службові обмеження для військовослужбовців – кримінальне покарання, яке застосовують до засуджених військовослужбовців терміном від шести місяців до двох років, але виключенням з яких є військовослужбовці строкової служби;

7) конфіскація майна – додатковим кримінальним покаранням, що полягає у примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або певної частини майна, яке належить засудженому на праві власності [1];

8) арешт – кримінальне покарання, що полягає в триманні засудженого в умовах повної ізоляції і встановлюється терміном від одного до шести місяців [1];

9) обмеження волі – є відносно новим видом кримінального покарання, що полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах [1];

10) тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців використовується замість позбавлення волі, але не може застосовуватися до осіб, які вже раніше відбували покарання у вигляді позбавлення волі (ст. 62 Кримінального кодексу України) [1];

11) позбавлення волі на певний строк – кримінальне покарання, в ході якого відбувається ізоляція засудженого від суспільства в кримінально-виконавчій установі;

12) довічне позбавлення волі полягає в позбавленні волі особою на строк від набрання вироком суду законної сили до смерті засудженого [1].

Послідовність даних видів покарань базується та спирається на критерій суворості покарання і дуже часто використовується такий принцип побудови «від менш суворого до більш суворого покарання». Взагалі до особи, яка вчинила злочин можна застосувати лише таке покарання, яке є в законі і згідно цього дана система щодо засуджених так і до правоохоронних органів носить загальнообов'язковий характер.

Нові проекти Кримінального кодексу України дають нові визначення мети, видів та поняття «покарання».

Стаття 3.1.1 чітко окреслює термін «покарання» як примусове обмеження при реалізації прав або свобод людини та його можна застосовувати на підставі Кримінального кодексу до особи, що є засудженою обвинувальним вироком суду за скоєння злочину [3].

В діючому Кримінальному кодексі України покарання визначають, заходом примусу, а не обмеженням прав чи свобод громадянина. Головна мета покарання в новому законодавстві полягає у забезпеченні суспільства шляхом утвердження справедливості, запобігання вчиненню злочинів і спонукання особи до правослухняної поведінки, чого не є визначеним в чинному Кодексі [4, ст.658].

Стаття 3.1.2 підкреслює те, що існує три види покарань [3]:

1. Штраф (можна застосовувати додатковим покаранням разом з позбавленням волі на певний строк та призначається у вигляді додаткового покарання у злочині, в результаті якого отримано незаконний дохід та є пов'язаним з корупцією або спланований, який призвів до значної або тяжкої майнової шкоди).

2. Позбавлення волі на певний строк (максимальний строк позбавлення волі збільшено до 30 років (ст. 3.1.5)).

3. Довічне ув'язнення, в ході якого змінено вік особи з якого можна застосовувати до порушника довічне ув'язнення, а саме це особа, яка досягла 21 року або не є старшою 70 років на час ухвалення вироку.

Дуже часто виникають питання до законодавців щодо зменшення кількості покарань і куди вони змістили решту. Вивчаючи проект нового КК України, було помічено що велику частину покарань було віднесено перенесено до кримінально-правових засобів: пробації (ст. 3.4.2) та засобів безпеки (ст. 3.6.5) й конфіскації майна і вилучення речей (розділ 3.8).

На нашу думку правники обґрунтовано виокремили покарання від інших кримінально-правових засобів. Це було зроблено з метою розрізнити їх:

- за метою;
- способами;
- засобами;
- підставами застосування.

Покарання згідно з проектом нового кримінального закону полягає саме в убезпеченні суспільства, а не має на меті покарання. Головною метою є не обмеження прав і свобод особи-злочинця, а убезпечення українського суспільства та забезпечення правопорядку.

Отже, покарання є одним з основних методів протидії злочинності. Ефективність такої діяльності можна досягнути лише, якщо розумно та правильно підбирати способи і засоби та доцільно і своєчасно їх використовувати. Метою покарання має стати той результат, який необхідно досягнути засобами кримінально-правового впливу.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print>.

2. Леонов Б. Покарання як засіб запобігання злочинності. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2(40). С. 66–70.

3. Кримінальний кодекс України (проект). Контрольний текст від 19.10.2020 URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/10/21/kontrolnyj-proekt-kk-19-10-2020.pdf>.

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.